

הרב שמחה זיסל כהנא

[10/10/2017]

סימן ט"ו

בהגדרת "בעל דברים"

[10/10/2017]

[10/10/2017]

א. דף צב ע"ב, גמ' "אמר אביי ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות וכו' וא"ד אפילו שלא באחריות נמי" וכו'.

ואולם עדיין יל"ע לפמ"ש הגר"ח בספרו בפי"ט ממלוה ולוה

ה"ח, דבמוכר באחריות גביית הבע"ח מן המוכר היא, [וע"ע בחי' מרן רי"ז פי"ג מהל' שכנים הי"א דע"י הגבייה נמצא שבטלה המכירה [וכנמצאת שאינה שלו] ולהכי מחזיר מעותיו]¹, אשר לפי"ז נמצא דבאמת הגבייה היא מראובן ולא משמעון וא"כ הוא הבע"ד, ולמאי הוצרך אביי אליבא דל"ק דאיירי במוכר באחריות, לפרש טעם בכדי לאשוויי בע"ד. ויעוי' בגליונות החזו"א על הגר"ח [שם] שעמד בזה².

ב. והנה התוס' [בד"ה דינא] הקשו מאי נפק"מ בהא שיטעון ראובן ולא

הנה מבואר דבעינן לומר טעמים להחשיב ראובן לבע"ד, ואל"ה שמעון הוא הבע"ד ולא ראובן, ואע"ג דשורש הנדון כלפי שמעון תלוי בראובן במה שחייב או פטור, מ"מ דין הגבייה דין לעצמו הוא, ובהא שמעון הוא הבע"ד ולא ראובן. ואמנם עדיין לגבי דין הגבייה נמי מובא משמיה דהגרע"א לתמוה מצד דין אין נפרעין מן הערב תחלה, דגבי דין הגבייה בעצמו יחשב ראובן הבע"ד מצד מה שיש לדון עמו תחלה, ואף ע"ז י"ל דכיון דאיירינן כעת לגבות מן שמעון, הוא הבע"ד ולא ראובן אף שיש לדון עמו

1. אשר לפי"ז נמי נמצא לכאורה דהגבייה היא מן המוכר, וכמו שייסד דבריו עפ"י רש"י בפסחים ל' ע"ב, דכבר מתחלה אין השדה ברשותו למוכרה, עש"ה.

וע"ע בפרש"י ב"מ דף י"ד ע"ב ד"ה "לא בבע"ח" דכתב לבאר [לענין דין מחזי כריבית] דענין גביית הבע"ח הוא דהלוקח שב ומוכר להמוכר קרקע המכורה לו, עש"ה. [ובהכי מיושב מה שתמהו על הגר"י מהא ד"סלוקי בזווי" דחזור על המוכר אע"ג דליכא בטול מקח, יעוי' בהגהות הגרש"ר על הגר"י בספר הזכרון "אש תמיד", וכן בספר הזכרון "אהל שרה לאה" מש"ש הגרש"א שליט"א. וכן מה שיש לתמוה לכאורה מהא דאיכא נתנית מתנה באחריות יעוי' קדושין דף כו' ע"א, אעפ"י דלא היה מעות כלל. ולהנ"ל מיושב, דחזרת המעות מצד המכירה החוזרת היא ולא מצד מכירה ראשונה, וזה איכא הן בסלוקי בזווי והן במתנה].

2. ואמנם לשונו משמע דעצם מה דהמקח מתבטל קשיא ליה דע"ז צריך להיות ראובן בע"ד, וקושייתנו אנו מצד מה דנחשב גבייה מהמוכר. רע"ז להלו הערה 5.

[וכמ"ש הגר"ח תו"ד להדיא, דקודם הגבייה אין להמוכר בשדה זו כלום], אעפ"י דהגבייה בפועל תעשה ממנו, מ"מ אין נידון הגבייה נידון על עשיית דין אצלו - לשנות מצבו דהשתא, דהא עתה נמי אין השדה אצלו, ולהכי [מעיקרא דדינא] אין הוא נחשב לבע"ד, וא"ש⁵.

ואמנם אמר אביי טעמים דעל ידיהם נחשבת התביעה כבאה לשנות את דינו דראובן, ולל"ק - במכירה באחריות, מכח מה שהגבייה מחייבתו בתשלומי האחריות, נמצא שהתביעה מטילה עליו דין תשלומין שלא היה עליו קודם לכן, ולל"ב - אף במכירה שלא באחריות, מכח מה שהגבייה נותנת ללקוח זכות תרעומת עליו⁶ נחשב שהתביעה הטילה עליו חובה שלא היתה עליו מקודם.

ד. ומעתה לפמשנ"ת דהטלת החיוב אחריות, ודין התערומת, מחשיבו בע"ד מחמת עצם דינם, ולא מחמת דהו נפק"מ גרידא ע"י הגבייה משמעון, נראה להוסיף לבאר דבאמת כל מה דראובן

שמעון דמה ירויח שמעון בכך, ובתחלה רצו לומר דהנפק"מ לענין פסול עדות קרובים, והיינו באופן שהעדים שהם לחובת הבע"ח קרובים לשמעון, וע"י דראובן הוא הטוען ומעידים לו, מתכשרי, א"נ באופן שהעדים שהם לחובת שמעון רחוקים לו, וקרובים לראובן, וע"י דראובן בע"ד נפסלין להעיד. ולכאורה יל"ע, דבשלמא באופן השני מוכן דע"י קרכתם לראובן הבע"ד, יפסלו, אלא באופן הראשון דמה דרחוקים הם לראובן, מכשירים, תמוה דמה בכך דראובן הוא בע"ד, והא שמעון נמי בע"ד - מאחר שגובין ממנו, וא"כ עדיין יפסלו להעיד לראובן מחמת דקרובים הם לשמעון הבע"ד³.

ג. ונראה לבאר בס"ד, דהגדרת "בעל דברים" דסוגיין אין ענינה לכלול את מי שמפסיד בנדון זה⁴, אלא ה"פ דמי שמשנתה דינו בתביעה זו, הוא בעל דברים על דין זה, ולהכי שמעון שאצלו עתה הקרקע, והתביעה באה לשנות דינו בקרקע, הוא הבעל דברים על תביעה זו, אבל ראובן שלעת עתה אין הקרקע אצלו

3. ועי' בשיעורי הגרש"ר עמ"ס ב"מ דף יד', דר"ל דראובן בדבריו משוי הנדון לנדון על החוב גופיה [ולהכי כלפי זה רק הוא בע"ד ולא שמעון], ושוב הוכיח לא כן, ע"ש.

4. והיינו דזכות דבע"ד דסוגיין - לבא ולטעון בדין, לא נעשית מחמת נגיעה בעלמא, [אלא מחמת שנוי מצבו כמשנ"ת בפנים] אמנם אף "נוגע" נחשב כבע"ד לענין פסול עדות וכמ"ש לבאר בשיעורי הגרש"ר ב"מ דף יד' דלהכי עדים הקרובים לנוגע נפסלים כדהסיקו התוס', וע"ע בספר הזכרון "אהל ישעיהו" עמ"ס ב"ק דף ח' ע"ב, מהזכר יצחק להוכיח הכי ממה שפסולין עדים הקרובים לנוגע אף לחובתו ע"ש, [וצ"ת מה דהוכיח הכי מאופן שמעידים לחובה, ולא מעצם פסלותם ע"י דקרובים לנוגע, וכנ"ל מהגרש"ר].

5. ויעוי' לעיל הערה 2 נוסח קושית החזו"א - מצד עצם ביטול המקח, ולכאורה לפי"ז יש כאן שנוי דינו ומצבו דראובן, כמה דהשדה חוזרת אליו ועדיין יקשה דהו"ל להיות בע"ד עי"ז [וא"צ לטעמייהו דאביין].

6. ויעוי' בספר הזכרון "אהל ישעיהו" עמ"ס ב"ק דף ח' ע"ב בדברי הגר"מ מן וצ"ל להוכיח לבאר דענין תרעומת הוא "זכות ממון" שיש להתרעם עליו.

בע"ד הוא רק על נדון הדינים הנ"ל [דחיוב תשלומי אחריות וזכות תרעומת לשמעון עליו] וכלל לא על נדון הגבייה משמעון, [אע"ג דהיא הגורמת לדינים אלו], דהא הגבייה עצמה אינה שנוי דין במצבו של ראובן, וכמשנ"ת⁷.

אשר לפי"ז מתבאר היטב הא דכתבו התוס' דעדים הקרובים לשמעון מתכשרי ע"י דראובן נחשב בע"ד, דאעפ"י דשמעון נמי בע"ד, היינו על הגבייה ממנו, אבל על הדינים המשתלשלים ממנה היינו דין תשלומי אחריות ודין תרעומת, אין שמעון בע"ד כלל, וראובן לבדו [שאין העדים קרובים לו] בעל דברים על זה, וא"ש.

והנה התוס' הוכיחו מהגמ' ב"ב דף מג, דתרעומת אינו סיבה לפסול לעדות, אמנם גוף דברי אביי דהחשיב את ראובן לבע"ד מחמת תרעומת, לא הוקשה להו להתוס' [למה דהסיקו דאביי לאו לענין פסול עדות קאמר], ולפי מה שנתבאר א"ש

היטב דה"פ דאמנם ענין תרעומת לאו נגיעה היא לענין ^{אוצר החכמה} לפסול עדות, אבל לענין דין "בעל דברים" דסוגיין, נחשב תרעומת ל"נידון", שראובן בע"ד עליו, דסו"ס הטלת זכות ממון לשמעון עליו, איכא בהכי.

והנה התוס' הביאו מהגמ' שם דהמוכר שדה שלא באחריות ולית ליה שדה אחריתי אינו מעיד עליה מפני שמעידה בפני בע"ח, ולכאורה לפי"ז הו"ל לאביי לפרש הטעם במכירה שלא באחריות דלהכי נחשב ראובן לבע"ד מפני שמעמידה בפני בע"ח, [מאחר דהכא ודאי איירי דל"ל לראובן נכסים, דא"כ לא היו גובין משמעון⁸] ולפמשנ"ת י"ל דהן אמת דלענין נגיעה, מה שמעמיד בפני בע"ח, נחשב לנגיעה, לענין הגדרת "בעל דברים" דסוגיין דענינו בדברים שהם באים לשנות דינו ומצבו, אין מניעת העמדת השדה לפני בע"ח נחשבת כהטלת ושנוי דין גבי ראובן, דהא עתה אינו נפסד עדיין מידי, וא"ש.

7. ואדרבה נ"ל, דמה דביארנו דבעינן נפק"מ שהיא שינוי במצבו [של ראובן] נובע ממה דענין הבע"ד דסוגיין, ענינו בעל דברים על דברים שהם נידון של שנוי דינו ומצבו [ולא על דברים שגורמים לו נפק"מ].

8. ויעוי' במה"ש בגמ' שהקשה זאת, וע"ע בנמוקי הגר"ב על המהרש"א וברש"ש.